

Mokėjimo mokytis samprata ir kontekstas ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose (*Curriculum*)

Goda Stonkuvienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra, P. Višinskio g. 25-205, 76352 Šiauliai, goda.stonkuviene@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas mokėjimas mokytis kaip žmogaus funkcinės veiklos dėmuo jo visą gyvenimą trunkančiame mokymosi procese. Pabrėžiama, jog jau ikimokyklinio ugdymo etape šis mokėjimas yra svarbus. Straipsnyje atskleidžiama probleminė mokėjimo mokytis sampratos suvoktis, ją paaiškinantys komponentai. Suprantant, jog mokėjimo mokytis akcentavimas ir ugdymo projektavimas ikimokyklinių įstaigų programose (*Curriculum*) užima svarbią vietą, buvo atlikta ikimokyklinių įstaigų ugdymo programų analizė. Ji atskleidė mokėjimo mokytis situaciją ir išryškino, jog įstaigų parengtose programose (*Curriculum*) atsispindi įvairi mokėjimo mokytis ugdymo(si) praktika. Tai leidžia įžvelgti skirtingą požiūrį į mokėjimo mokytis ugdymą. Pastebėta, jog įstaigų programose (*Curriculum*) stinga sistemingos ir vientisos priegios modeliuojant vaikų mokėjimo mokytis ugdymo(si) procesą.

Esminiai žodžiai: *mokėjimas mokytis, metakognicija, ikimokyklinis ugdymas, programos (Curriculum).*

Įvadas

Šiandieninis pasaulis skatina žmones mokytis platesnėje sričių sferoje, nes besimokančioje visuomenėje darbo rinka nebesiejama tik su įgyta kvalifikacija, labiau vertinamas gebėjimas mokytis įvairiuose kontekstuose (Watkins, Carnell, Lodge, Wahner ir Whalley, 2000). Nuolatinis žmogaus tobulėjimo procesas siejamas su mokymosi visą gyvenimą koncepcija, kurios pagrindinė idėja yra mokymosi vientisumas „nuo lopšio iki karsto“ (Europos Komisija. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001).

Mokėjimas mokytis, kaip integruojamas gebėjimas į visas ugdymo(si) sritis (Burt, Bird ir Beynon, 2005), gali būti prilyginamas kompetencijai, kuri turi didžiulę reikšmę žmogaus asmenybės raidai. Atsižvelgiant į ugdymo kognityvines sudedamąsias dalis, ypač jų funkcionalumą (kognityvinius gebėjimus), yra sukuriami gebėjimai bet kurioje srityje ir toliau perkeliama į kitas sritis (cit. iš: Niculescu, 2010). R. Crick, C. Stringher ir K. Reno (2014) teigimu, mokėjimas mokytis yra identifikuojamas kaip vienas iš esminių kelių į sėkmę. Aptardamas mokymosi mokytis kompetenciją strateginiuose Lietuvos švietimo dokumentuose A. Bėkšta (2015) pastebi, kad, nepaisant bendrųjų kompetencijų svarbos suvokimo, jų ugdymas visuose švietimo lygmenyse dar nėra tapęs tradicine praktika. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog tyrimų apie mokėjimą mokytis ir jo ugdymą(si) ikimokykliniame ugdymo etape Lietuvoje nėra atlikta. Visa tai paskatino straipsnio autorę išsamiau patyrinėti mokėjimo mokytis sampratos apibrėžtį ir suvoktą, struktūrinę sudėtį bei mokėjimo mokytis planavimą ikimokyklinio ugdymo programoje.

Šio **tyrimo problema**: kaip yra interpretuojama mokėjimo mokytis samprata, kaip ji reiškiasi ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose (*Curriculum*) ir kaip ja remiantis galima planuoti ugdymą(si).

Tyrimo objektas: mokėjimas mokytis ir jo planavimas ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose (*Curriculum*).

Tyrimo tikslas: atskleisti mokėjimo mokytis sampratos teorinius aspektus, jų įgyvendinimo kontekstą ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose (*Curriculum*).

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra ir švietimo dokumentais aptarti teorinius mokėjimo mokytis aspektus ikimokykliniame ugdyme.
2. Išanalizuoti, kaip planuojamas mokėjimo mokytis ugdymas(is) ikimokyklinių įstaigų programose (*Curriculum*).

Tyrimo metodologija

Straipsnyje remtasi mokslinės literatūros analize ir metaanalize, kuri taikyta teoriniam mokėjimo mokytis konceptui atskleisti. Dokumentų (angl. *content*) analizė suteikė galimybę įvertinti, kaip mokėjimo mokytis sritis atsispindi ir yra įgyvendinama ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose (*Curriculum*). Dokumentų (angl. *content*) analizės metodas yra viena iš kokybinio tyrimo rūšių, kai tyrėjas interpretuodamas dokumentus apibūdina ir vertina juos pagal jų dominančią temą (Bowen, 2009; Krippendorff, 2004). Autoriai (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008) pažymi, kad dokumentai gali atskleisti naudingų žinių apie organizacijos kultūrą, joje dirbančių žmonių nuostatas, vertybes ir poziciją. K. Bailey (1994) teigimu, dokumentai padeda gauti informacijos apie reiškinį, kurį norime ištirti. G. Payne'as ir J. Payne (2004) apibūdindami šį metodą kaip technologiją pažymi, jog jis padeda pažinti ir gauti informacijos apie žmones, kurie kūrė

dokumentą, kategorizuoti, iširti, interpretuoti bei identifikuoti įvairius apribojimus ir problemas, aptinkamas rašytiniuose dokumentuose.

Ikimokyklinių įstaigų programos yra laisvai prieinamos internete ir buvo surinktos šiuo būdu. B. Bitino, L. Rupšienės ir V. Žydžiūnaitės (2008) teigimu, toks surinkimo būdas yra ekonomiškiausias laiko ir materialinių sąnaudų požiūriais. Siekiant, kad duomenys atspindėtų platesnę Lietuvos situaciją, programos parinktos iš skirtingų regionų (Vilniaus, Šiaulių ir Šilutės r.). Jos nagrinėtos *mokėjimo mokytis* aspektu, siekiant atskleisti programų kūrėjų ir vykdytojų požiūrį į šio gebėjimo ugdymą ir su tuo susijusias priemones. Norint išryškinti šią dieną situaciją, pasirinkta nagrinėti 2017 m. ir 2016 m. parengtas ikimokyklinių įstaigų programas, kurios analizuojamos remiantis ugdymo programoms (*Curriculum*) keliamus reikalavimus, akcentuojant mokėjimo mokytis ugdymo(si) srities kontekstą.

Mokėjimo mokytis sampratos problemiškas

Europos Sąjunga, atsižvelgdama į tai, kad žmonėms dabartinėje žinių visuomenėje būtini tam tikri bendrieji gebėjimai (angl. *key competence*), kuriuos jie galės atnaujinti mokydami visi gyvenimą, apibrėžia aštuonis tokius bendruosius gebėjimus, tarp kurių akcentuojamas ir mokymasis mokytis (angl. *learning to learn*) (Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų, 2006). Lietuvoje nuo 2008 m. mokėjimo mokytis kompetencija išskiriama kaip vienas iš bendrojo ugdymo tikslų ir ugdomų kompetencijų (Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 2008; Vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2011). Mokėjimo mokytis kompetencijos ugdymosi reikšmingumą sustiprina mokymosi mokytis integruojamoji programa, kurioje pabrėžiama, jog „mokėjimas mokytis yra esminis visam mokymuisi“, ir akcentuojama, jog šios programos tikslas – „ugdyti mokėjimo mokytis kompetenciją“. Lietuvos švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2013) švietimo prioritetuose akcentuojamas mokymasis ir įgalinimas tai daryti visą gyvenimą, taip pat atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvai labiau reikėtų skatinti ir į mokymosi visą gyvenimą procesą įtraukti ikimokyklinį bei priešmokyklinį ugdymą. Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje (2014) nurodoma, jog mokėjimas mokytis turi būti integruojamas į socialinę, komunikavimo, pažinimo, sveikatos ir meninę kompetencijas. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014), Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) išskiriama mokėjimo mokytis sritis, kurią pedagogai turi įgyvendinti ugdydami ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Nagrinėjant Europos Sąjungos švietimo dokumentus, susijusius su išvardytais bendraisiais gebėjimais (angl. *key competence*), išryškėja sąvokų neatitikimo problema, nes Tarybos 2010 m. gegužės 11 d. išvadose dėl kompetencijų, kuriomis prisidedama prie mokymosi visą gyvenimą ir iniciatyvos „Nauji gebėjimai naujoms darbo vietoms“ įgy-

vendinimo, ta pati bendrųjų gebėjimų sąvoka (angl. *key competence*) šiame dokumente lietuvių kalba verčiama kaip bendrosios kompetencijos (angl. *key competence*). S. Balevičienė ir V. Paurienė (2013) pabrėžia, kad Europos Sąjungos valstybės šiuo metu yra susitarusios dėl mokėjimo mokytis kompetencijos apibrėžties, tačiau savo straipsnyje pateikia Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2006) numatytą mokymosi mokytis gebėjimo apibūdinimą. Taip galima išvelgti šių sąvokų tapatinimą. Pažymėtina ir tai, kad daugelio kitų autorių (Pocevičienė, 2015; Indrašienė ir Sadauskas, 2013; Kazlauskienė, Valančienė ir Krasauskaitė, 2012) darbuose taip pat sąvokos *mokymosi mokytis gebėjimas / kompetencija* bei *mokėjimo mokytis kompetencija* yra tapatinamos ir joms priskiriama ta pati apibrėžtis bei angliškas vertimas „learning to learn / learning to learn competence“. V. Lukošūnienė (2014), savo disertacijoje nagrinėjusi mokymosi mokytis ir mokėjimo mokytis kompetencijos sąvokų apibrėžtis, teigė, kad edukologinėje literatūroje šios sąvokos įvairuoja ir tai rodo reiškinio kompleksiskumą. C. Stringher (2006) tyrinėdama mokėjimą mokytis pastebėjo, kad yra 40 skirtingų mokėjimo mokytis apibrėžčių ir kad dabartiniu supratimu mokėjimas mokytis – tai įvairių konceptų derinys: metakognityvinių, socialinio konstruktyvizmo, socialinio-kognityvinio ir socialinio-istorinio požiūrio, mokymosi visą gyvenimą ir vertinimo studijų (cit. iš: Hoskins ir Fredriksson, 2008). Panašią nuomonę išsako ir kiti autoriai (Peculea, 2016; Chisholm, Fennes, Karsten ir Reich, 2009; Waeytens, Lens ir Vandenberghe, 2002), pabrėždami, kad mokėjimas mokytis politikos, tyrimų ir praktikos srityse turi daug prasmų, todėl kyla sampratų sumaištis. Pasak K. Waeytens, W. Lenso ir R. Vandenberghe'o (2002), pedagogai taiko šią koncepciją labai įvairiomis prasmėmis ir apibūdina mokėjimą mokytis pagal tai, kaip jie individualiai jį supranta.

Autoriai (Chisholm et al., 2009) pabrėžia, kad politikos lygmenyje mokėjimo mokytis supratimas kaip kompetencijos privedė prie siauresnės sąvokos *mokėjimas, kaip mokytis* vartojimo, tačiau nėra įrodyta, kad būtent mokėjimas, kaip mokytis (angl. *learning how to learn*), yra svarbiau už mokėjimą, ką mokytis, kodėl mokytis, kada mokytis, su kuo mokytis ir pan. Teorinėje literatūroje (Chisholm, 2006; Claxton, 2003; Candy, 1990; Smith, 1990) mokėjimas mokytis dažniausiai apibrėžiamas ir kaip procesas, ir kaip rezultatas (cit. iš: Chisholm et al., 2009). P. Candy (1990) pabandė atskirti procesą nuo rezultato apibūdinamas mokymosi kompetenciją (angl. *learning competence*) ir mokymosi kompetencijos ugdymą(si) (angl. *learning competence development*), kad užfiksuotų mokėjimo mokytis procesą ir rezultatus mokymosi srityje. Autorė V. Lukošūnienė (2014) siūlo mokėjimo mokytis kompetencijos terminą vartoti mokymosi mokytis rezultatui apibrėžti, o mokymąsi mokytis – procesui apibūdinti. Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) pabrėžiama, kad mokymasis mokytis yra procesas („mokymasis mokytis – viso gyvenimo procesas. Ikimokyklinio amžiaus vaikas įgyja svarbią patirtį, kuri tampa tolesnio mokymosi pagrindu, nulemia mokymosi visą gyvenimą sėkmę“), o mokėjimas mokytis – gebėjimas. Atsižvelgiant į tai, jog esminių skirtumų tarp sąvokų *mokymasis mokytis* ir *mokėjimas mokytis* atitiktis angliškajam vertimui (*learning to*

learn) nagrinėtoje literatūroje neaptikta, straipsnyje šių sąvokų vertimai yra tapatinami. Tačiau taip pat vienareikšmiškai pabrėžiama pozicija, jog vaikų mokėjimas mokytis yra ugdomas aktyvaus jų mokymosi procese jau ikimokykliniame amžiuje.

Mokėjimo mokytis struktūra ir komponentai

Autoriai (Roberts, 2010; Hofmann, 2008; Watkins et al., 2000) pabrėžia, kad mokėjimo mokytis centre yra savęs kaip besimokančiojo suvokimas ir kad būtina skatinti besimokantįjį priimti atsakomybę už savo mokymąsi, nes tai svarbu tolesnei mokymosi sėkmei įvairiose mokymosi aplinkose. D. Robertsas (2010) išskiria kritinio mąstymo svarbą, pabrėždamas, kad tai yra mokėjimo mokytis pagrindas, nes jis apima daugybę įvairių gebėjimų, kurie yra svarbūs besimokančiajam įvairiose jo gyvenimo aplinkose. Mokslininkai (Watkins et al., 2000) akcentuoja tokias būtinas besimokančiųjų nuostatas: motyvaciją patiems mokytis, pozityvų nusiteikimą mokytis, pasitikėjimą, refleksiją. A. Moreno ir E. Martín (2007) teigia, kad mokėjimo mokytis kompetencija apima įvairias kognityvines ir emocines sritis: mokėjimą mąstyti, mokymosi strategijas, metakogniciją, pasitikėjimą savimi ir motyvaciją. P. Hofmannas (2008) mokėjimą mokytis apibūdina kaip kompetencijos vystymosi procesą, o jo centre išskiria mokymosi motyvaciją, mokymosi tikslus, palankiausias mokymosi būdus, strategijas, bendradarbiavimą su kitais besimokančiaisiais ir kt. Taip pat šis autorius akcentuoja požiūrio, vertybių ir įsitikinimų svarbą norint tapti efektyvesniems organizuojant savo mokymąsi įvairiose situacijose.

M. Rowsonas (2000) svarsto apie tai, jog neabejotinai *mokėjimas mokytis* gali būti apibūdinamas kaip gebėjimas arba, labiau tikėtina, kaip gebėjimų rinkinys, apimantis mokymosi gebėjimus, kritinę analizę, laiko valdymą, planavimą, tikslo numatymą ir t. t. Netgi ši terminą suvokiant kaip gebėjimų rinkinį yra aišku, kad jis yra skirtingų sričių – nuo mokymosi gebėjimo ir savidisciplinos, kurie reikalingi besimokančiajam priimant gana struktūruotas mokymosi programas, iki gebėjimų rinkinio, kuris padeda besimokančiajam save valdyti. Autoriai (Watkins et al., 2000) pažymi, kad reflektuodami savo mokymosi patirtį turime orientuotis į šiuos svarbiausius elementus: mokymosi tikslą, strategiją, jausmus, kontekstą. P. Hoffmanas (2008) akcentuoja, kad mokėjimas mokytis turi stiprias bendravimo ir bendradarbiavimo dimensijas, nes mokymosi aplinkoje labai svarbu socialinis aspektas. Mokymasis, kaip teigia Mackeracher (2004), yra natūralus socialinis procesas, į kurį mes esame įtraukiami kartu su kitais (cit. iš: Larrott, Moon ir Huang, 2016). Stebėjimas, kaip kiti mokosi, apmąstymai, iššūkiai, komandinis mokymasis – visa tai palaiko žinojimo procesą ir kuria galimybes tolesniam mokėjimo mokytis kompetencijos plėtojimuisi.

Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) mokėjimas mokytis apibūdinamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi. Atskleidžiant mokėjimo mokytis raišką šiame dokumente pabrėžiama,

kad ikimokyklinio amžiaus vaikas tobulina įvairius mokymosi gebėjimus: sprendimų dėl savo mokymosi priėmimą, veiklos ir priemonių pasirinkimą, problemų sprendimą, supratimą apie tai, ką žino, ko nežino ir ką nori sužinoti ar išmokti, atsakomybės už savo mokymąsi prisiėmimą, supratimą, ko gali išmokti žaisdamas ir kurdamas. Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja numatymas, ko nori išmokti; aktyvus mokymasis; gebėjimas apmąstyti, ko išmoko (Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015). Mokėjimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išmokti ir atkaklus to tikslo siekimas. Geri pasiekimai mokėjimo mokytis srityje laiduoja mokymosi motyvaciją ir sėkmę, skatina aiškintis, ką mokinsys jau moka, žino, ką norėtų ir kaip galėtų išmokti (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014). Atsižvelgiant į bendruosius mokėjimo mokytis struktūrinius elementus bei ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui(si) keliamus reikalavimus mokėjimo mokytis komponentai straipsnyje suprantami (remiantis Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis, 2015) kaip mokėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą. Mokėjimui mokytis, įvairių autorių nuomone, yra būdinga nusiteikimas mokytis / mokymosi motyvacija, mokymosi strategijos ir būdai, metakognicija, pasitikėjimas savimi, mokymosi patirties reflektavimas, bendradarbiavimas su kitais besimokančiais, atkaklus tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi ir pan.

Esminė vaikų mokėjimo mokytis ugdymo(si) prielaida ikimokykliniame amžiuje

Nors mokėjimo mokytis gebėjimas turi keletą struktūrinių komponentų, tačiau jų ugdymui(si) yra būtina mokėjimo mokytis esminė ir būtina prielaida, kuri susijusi su prasmingu ir sąmoningu mokymosi procesu. M. Rowsonas (2000) pateikia požiūrį, kad mokėjimas mokytis yra tam tikras mokymosi lygmuo, kai besimokantysis įgyja gebėjimus suprasti savo mokymosi procesą. Mokėjimas mokytis efektyvumo požiūriu yra akcentuojamas kaip aktyvus mokymasis, bendradarbiavimas, atsakingas mokymasis bei mokymasis apie mokymąsi. Mokymąsi apie tai, kaip mokomasi, kai kurie autoriai vadina metamokymusi ir apibrėžia mokymąsi kaip žinių kūrimo procesą, o metamokymąsi – kaip supratimą apie mokymosi patirtį (Pukevičiūtė, 2010, 2007; Jucevičienė ir Stanikūnienė, 2003; Watkins et al., 2000). Pasak Barnett (1994), metamokymosi gebėjimai tampa tam tikra mokymosi visą gyvenimą forma (cit. iš: Jucevičienė ir Stanikūnienė, 2003).

Mokymosi centre, pasak S. Frenkel (2014), yra metakognityviniai gebėjimai. Mokėjimą mokytis kai kurie autoriai sieja su metakognicijos sąvoka (Hoskins ir Fredriksson, 2008; Moreno ir Martín, 2007), o tai reiškia, kad besimokantysis sąmoningai ir palaipsniui suvokia tai, kaip jis mokosi ir kaip jam lengviausia mokytis, t. y. supranta patį mokymosi

procesą. McCormickas (2006) apibrėždamas mokėjimą mokytiis teigė, kad tai yra žinios apie kogniciją (žinojimas, ką tu darai ir ko nežinai), savireguliacijos mechanizmai (planavimas, ką darysi toliau, taikytų strategijų tikrinimas, vertinimas ir jų peržiūrėjimas) (cit. iš: Hoskins ir Fredriksson, 2008). Autoriai (Fang ir Cox, 1999) teigia, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai (4–5 m.) ugdomi metakogniciją. M. Alvestad (2011) papildoma ir pabrėžia, kad vaikams būtina ugdytis supratimą apie mokymąsi ir metakognityvinę lygmenį ikimokyklinėje įstaigoje. Tiriant 5–6 m. vaikus pažymima, kad ikimokyklinis amžius yra laikas pradėti ugdyti(s) metakognityvines struktūras, apimančias ir metakognityvines žinias bei procesą. Šiame amžiuje metakognityvinės žinios yra siejamos su kognityvinės patirties generalizavimu. Dėl neišsivysčiusių refleksijos gebėjimų ir kalbos vaikams dar sudėtinga išreikšti žodžiais savo patirtį (Chernokova, 2014). R. Fisheris (1998) pažymi, kad metakognityvinių gebėjimų ugdymas(is) priklauso nuo kiekvieno vaiko gebėjimų ir kad metakognityviniai procesai yra nepaprastai svarbūs sprendžiant problemas. Z. L. Sim ir F. Xu (2017) pabrėžia, kad vaikai, netgi kūdikiai, tyrinėja neatsitiktinai, gali mokytis ir laisvai žaisdami, taip pat gali sugeneruoti susijusius įrodymus ir suformuoti deramus aukštesnio lygio apibendrinimus (generalizacijas). Vaikai žaidžia spontaniškai tyrinėdami, tai iš tiesų gali būti motyvuota jų troškimų suprasti, kokios priežastys daro įtaką kitų objektų, esančių aplink juos, elgesiui; kartu tai leidžia vystyti didesnėms konceptualioms struktūroms, kurios valdo prognozes ir paaiškinimus.

A. Moreno ir E. Martín (2007), tirdamos vaikus iki 3 metų, žaidžiančius simbolinius žaidimus, patvirtino, kad tokie maži vaikai geba planuoti, kad aptiktų problemą, vadovautis tam tikra procedūra ir su pedagogo pamokymu apžvelgti savo veiklą, nusimatyti strateginį veiklos atlikimo pavyzdį. M. Alvestad (2011), aptardama žaidimo vietą mokymosi procese, pabrėžia ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų išskirtinę reikšmę ugdant vaikų supratimą apie tai, kaip jie mokosi, kaip jie įgyja naujų žinių, nes jie įgalina ugdytinius būti atsakingus už savo mokymosi procesą. K. Hille, P. Evanschitzky ir A. Bauer (2015) teigimu, mokymasis yra aktyvus procesas ir pedagogas turi siekti, kad vaikams būtų sudarytos sąlygos įsitraukti ir visa savo esybe panirti į juos dominančią veiklą. Kai kurie autoriai (Pramling Samuelsson ir Asplund Carlsson, 2008), pabrėždami nediskutuojamą žaidimo svarbą ikimokykliniame amžiuje, pažymi, kad vaidybinio žaidimo metu vaikai komunikuoja ir diskutuoja, kuria turinį, aptaria, ką, po ko ir kaip reikėtų daryti, t. y. atkreipiamas dėmesys į metakomunikacinę požiūrį vaikų žaidime. Visa tai leidžia teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams yra būdingas laispiškas metakognicijos vystymasis aktyvaus mokymosi procese. Pedagogui vadovaujant, vaikai nuosekliai išmoksta pažinti savo mokymąsi ir jau nuo 4 metų amžiaus sąmoningai siekti mokymosi tikslų.

Mokėjimo mokyti planavimas ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose (*Curriculum*)

Curriculum teorijos pradininkai H. L. Caswellas ir D. S. Campbellas (cit. iš: Niculescu, 2010) *curriculum* apibūdina kaip „kelią, kuriuo eina mokinys, jame yra įtraukiama visa jo vaikiška patirtis, kuriuo vadovaujasi mokytojai“. Sąvokos „kelias“ reikšmę suprantame kaip mokytojų sukurtų mokymosi situacijų rinkinį, kurį įgyvendinant besimokantieji įgauna mokymosi patirties, kuri yra unikali, labai asmeninė. R. M. Niculescu (2010) teigimu, bet kokios programos (*Curriculum*) turinys priklausys nuo sąvokų, principų, apibendrinimų, strategijų, metodų ir turinio vertybių, kuriuos kūrėjai laiko svarbiausiais (ypač kai kalbama apie sąvokas, principus ir apibendrinimus) arba labiau trokštamais ir priimtinais (ypač kai kalbama apie strategijas, metodus ir vertybes). Mokymo programose (*Curriculum*) svarbus vaidmuo tenka kompetencijoms ir tikslams (siektiniams tikslams), kurie (kaip rezultatas) įgyjami per sąveiką su kitais sudedamaisiais mokymosi situacijos elementų rezultatais: uždaviniai, siekiai, kaip būdas siekti rezultato, kartu su turinio, mokymo ir vertinimo metodologija per tam tikrą apibrėžtą laiką. Daugelis autorių (Niculescu, 2010; Palmer, 2015 ir kt.) pabrėžia, kad „turinys“ ir kontekstas yra pagrindinės *Curriculum* problemos, išryškinama *Curriculum* kaitos tendencija, diskutuojama apie programų veiksmingumo rodiklius. Kuriant naują ar tobulinant jau esamą *Curriculum* modelį R. M. Niculescu (2010) siūlo remtis penkiakampiu jo modeliu, kuris apima penkis pagrindinius elementus: tikslą, turinį, mokymo(si) metodus ir vertinimo metodus bei mokymosi laiką. Į turinio klausimą „kas turėtų būti pasirinktas mokymui?“ yra lengviau atsakyti, jei žinomi laukiami rezultatai ir veiksmų kryptis (tikslai ir siekiai). Geras tinkamo turinio pasirinkimas palengvina atsakymą į kitą klausimą: „kaip mes turėtume mokyti ir vertinti?“ V. Glebuviene ir kt. (2006) rašydamos apie tai, kaip rengti ikimokyklinės įstaigos ugdymo programą, nurodo, jog pedagogams svarbu orientuotis į šiuolaikinę vaikystės ir vaiko ugdymo vaikystėje sampratą: suprasti vaiko raidą ir mokymąsi kaip vientisą procesą; įsisaugoti visų raidos etapų tarpusavio sąryšį; interpretuoti vaikystę kaip mokymosi visą gyvenimą sėkmingą startą; kurti naujas ugdymo(si) galimybes kiekvienam vaikui. Autorės atkreipia dėmesį, jog programoje turėtų būti susiję keletas elementų: filosofinė kryptis; ją atspindinti ugdymo teorija; ugdymo tikslai, uždaviniai, turinys, metodai, aplinka ir kt. Taip pat akcentuojama, kad rengiant įstaigos ugdymo programą svarbu remtis nacionaliniais ikimokyklinių ugdymą reglamentuojančiais dokumentais, juose išryškintomis ir akcentuojamomis ugdymo sritimis ar kompetencijomis. A. Pollardo ir kt. (2008) bei B. Male'io (2012) nuomone, keliant klausimus „ko mokysime? ką ketiname pasiekti?“– reikia pradėti nuo klausimo „kodėl?“ Šis fenomenologinės krypties klausimas atkreipia dėmesį į ugdymo(si) turinio prasmingumą, esmines švietimo vertybes. Jos nulemia prioritетines laukiamų ugdymo(si) rezultatų kryptis. Nors teorinėje literatūroje galima aptikti įvairių *Curriculum* modelių, tačiau, kaip teigia R. M. Niculescu (2010), iš esmės yra vieningai pripažintas poreikis

iš pradžių suplanuoti tai, ko tikimasi (kokie tikslai, kuriuos reikia pasiekti) mokymo programos pabaigoje. Norint nustatyti galutinį tašką, reikia numatyti ugdomos kompetencijos ar gebėjimo rezultatą, tai ir yra pirmasis mokymo programos kūrimo etapas.

Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų apraše (2011) nurodoma, jog programą sudaro tokios dalys: bendrosios nuostatos; ikimokyklinio ugdymo principai; tikslai ir uždaviniai; turinys, metodai ir priemonės; ugdymo pasiekimai ir jų vertinimas; naudota literatūra ir šaltiniai. Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015) pateikiama keletą variantų, kaip įstaigos, kurdamos savo programas, gali vaikų pasiekimus jungti į grupes. Pirmasis variantas – jungti pagal tai, kokį vaiką nori išugdyti įstaiga, t. y. priskiriant vaikui tam tikras savybes, kurios taps programos struktūros pagrindu, pavyzdžiui, vaiko savybei „sumanus“ priskiriami pasiekimai: savivoka ir savigarba, *mokėjimas mokytis*, problemų sprendimas, emocijų suvokimas ir raiška. Taip pat rekomendacijose numatoma, kad programų kūrėjai gali turinį išdėstyti pagal kompetencijas, tada vaikų pasiekimus reikėtų jungti į atskirų kompetencijų struktūrą. Autoriai pateikia pavyzdį ir *mokėjimo mokytis* pasiekimą priskiria prie pažinimo kompetencijos, kartu su problemų sprendimu, tyrinėjimu, iniciatyvumu ir atkaklumu, skaičiavimu ir matavimu bei aplinkos pažinimu. Rekomendacijose pažymima, kad jungimo į kompetencijas variantų gali būti įvairių. Dar viename pavyzdyje išryškinama, kad vienos vaiko ugdymosi pasiekimų srities vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas gali būti kelių kompetencijų struktūroje, todėl programų kūrėjai turi patys nuspręsti, į kurių kompetencijų sudėtį įtrauks šias nuostatas (pvz.: „Problemų sprendimas“, „Tyrinėjimas“, „Iniciatyvumas ir atkaklumas“, „Mokėjimas mokytis“). Taip pat siūlomas variantas vaikų pasiekimus grupuoti pagal ugdymosi rezultatų kryptis, pavyzdžiui, vaiko įgalinimas mokytis apima laukiamus rezultatus: ugdytinis yra pasirengęs mokytis visą gyvenimą; yra įgijęs būtiniausių kompetencijų; kritiškai mąsto; siekia žinių ir kūrybingai jas taiko sprenddamas problemas. Taigi ugdymo programų kūrėjai vaiko ugdymosi rezultatus gali jungti į tris grupes: vaiko individualių galių plėtotė, vaiko santykių su kitais plėtotė ir *mokėjimas mokytis* (kuris apima aplinkos pažinimą, skaičiavimą ir matavimą, tyrinėjimą, problemų sprendimą, mokėjimą mokytis).

Ugdymo srities *Mokėjimas mokytis* planavimui praverčia ir šiai sričiai išskirti bei apibūdinti pasiekimų žingsniai, kurie leidžia stebėti vaikų mokymosi procesą ir mokėjimo mokytis, kaip esminio gebėjimo, išsiugdymo rezultatus. O. Monkevičienė (2015), kalbėdama apie šiandieninius iššūkius ikimokyklinio ugdymo kokybei, pažymi, jog ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo paskirtis yra padėti ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir kitiems ugdytojams atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, tikslingai rengti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą, įgyvendinti ugdymo turinį, pritaikant jį kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, stebėti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką. Apžvelgus teorines ugdymo programos (*Curriculum*) rengimo nuostatas ir *mokėjimo mokytis* planavimo galimybes, nurodytas ikimokyklinio ugdymo dokumentuose, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad modeliuojant *mokėjimo mokytis*

ugdymo(si) turinį būtinas šios ugdymo srities tikslo numatymas bei nuoseklus turinio, metodų ir priemonių, palankių tikslui pasiekti, projektavimas.

Ikimokyklinių įstaigų ugdymo programų (*Curriculum*) analizės rezultatai

Analizuojamos programos (1 programa, 2 programa ir 3 programa) buvo vertinamos, išskiriant tokius aspektus, kurie yra reikšmingi norint efektyviai įgyvendinti *mokėjimo mokyti* ugdymo(si) galimybes bei įgalina sukurti prielaidas siekti sėkmingų rezultatų. K. Kardelio (2016) teigimu, analizuojamas dokumentų turinys yra vertinamas pagal tam tikrus tyrėjui svarbius požymius. Todėl minimi aspektai pirmiausia buvo siejami su bendrosiomis *mokėjimo mokyti* teorinėmis nuostatomis, išžvelgiant *mokėjimo mokyti* svarbą asmens mokymuisi visą gyvenimą, ir tomis programos (*Curriculum*) dalimis, kuriose numatomos priemonės tikslui (*mokėjimui mokyti iš(si)ugdyti*) pasiekti (*planuojamos veiklos / turinys; mokymo(si) metodai ir priemonės / ištekliai, mokėjimo mokyti pažangos vertinimas ir metodika*). Taip pat atkreiptas dėmesys į ugdymo(si) sąlygas, susijusias su pedagogu ir bendruomene. Svarbus ir programose pasirinktas *mokėjimo mokyti* ugdymo(si) kelias, kuris analizuojamuose aspektuose nurodytas kaip *požiūrio dėmuo*. Išskirti analizės aspektai ir jų apibūdinimai nagrinėjamose programose aprašyti lentelėje.

Lentelė

Ikimokyklinių įstaigų ugdymo programų analizė mokėjimo mokyti ugdymo aspektu

Analizuojami aspektai	1 programa	2 programa	3 programa
Tiksiai, jų aprėptis	Išugdyti <i>mokėjimo mokyti</i> pradmenis atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniniais.	Ugdyti gebėjimų plėtojimą.	Išugdyti <i>mokėjimo mokyti</i> pradmenis.
Požiūrio dėmuo	<i>Mokėjimas mokyti</i> yra sudėtinė pažinimo kompetencijos dalis.	<i>Mokėjimas mokyti</i> – į visas ugdymosi sritis integruojamas gebėjimas.	<i>Mokėjimas mokyti</i> akcentuojamas kaip sudėtinė pažinimo kompetencijos dalis.

Analizuojami aspektai	1 programa	2 programa	3 programa
Veiklų / turinio apimtis	Planuojant mokėjimo mokytiis sritis, taip pat kaip ir kitas sritis, pateikiami „Vaikų veiksenų pavyzdžiai“ (pagal pasiekimų žingsnius) bei „Ugdymo gairės“.	Rekomenduojamos temos pagal sezonškumą.	Ugdymo(si) programos turinys pedagogų pageidavimu išdėstytas sezonišku seka grupuojant ugdymo(si) sritis į penkias ugdymo(si) pasiekimų grupes: emocinė-socialinė, pažinimo, kalbos ir komunikavimo, fizinė, meninė.
Mokymo(si) metodai	Nurodyti mokėjimo mokytiis srities ugdymo gairėse rekomenduojami žaidimo, tyrinėjimo, klausimų kėlimo, pasakojimo metodai. Bendrajame skyrelyje „Ugdymo metodai“ nurodomi tokie metodai: praktinis, žodinis, vaizdinis, kūrybinis, projektinis, stebėjimas ir kt. Akcentuojamas žaidimas, pateikiama lentelė, kurioje nurodyta 12 rekomenduojamų taikyti aktyviųjų ugdymo metodų.	Vaikų gebėjimų ugdymo(si) pagrindinis metodas – žaidimas. Kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių.	Išryškintos šios ugdymo metodų grupės: kritinio mąstymo metodai; probleminiai-projektiniai; aktyvieji ugdymosi metodai.
Mokymo(si) priemonės / ištekliai	Skyriuje „Ugdymo priemonės“ akcentuojama edukacinė aplinka (fizinė, psichologinė ir materialinė).	Siekiant vaikų ugdymosi tikslų įstaigoje taikomos ir apibūdinamos tokios priemonės: ugdomosios veiklos planavimas; edukacinė aplinka (fizinė ir psichologinė); materialinė aplinka.	Programoje nėra išskirti.

Analizuojami aspektai	1 programa	2 programa	3 programa
Pažangos vertinimas ir metodika	Vaiko pasiekimai suskirstyti ir apibūdinti pagal žingsnius nuo 2–6 žingsnio. Pateikiamos bendros vertinimo gairės, pasiekimai fiksuojami individualiuose vaiko gebėjimų ir pasiekimų segtuvuose. Informacija apie vaiką renkama įvairiais būdais, vaikų gebėjimų ir pažangos vertinimas atliekamas vadovaujantis darželio parengta ikimokyklinio ugdymo programa.	Vaiko pasiekimai suskirstyti ne pagal žingsnius, o pagal metus (2–3; 3–4; 4–5; 5–6; brandesni). Pateikti galimų vaiko veiksenų pavyzdžiai ankstyvojo amžiaus ir ikimokyklinio amžiaus vaikams. Informacija apie vaiką renkama įvairiais būdais.	Vaikai nuo 4 metų savo pažangą patys vertina pagal įstaigos parengtą metodiką. Vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimas vykdomas vadovaujantis įstaigoje parengtu ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų standartu pagal Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą.
Ugdymo(si) sąlygos, susijusios su pedagogu ir bendruomene	Akcentuojami vaikai ir jų poreikiai bei mokytojų ir kitų specialistų pasiren-gimas.	Vaikų ugdymo procese akcentuojami esminiai pedagogo veiklos principai ir uždaviniai.	Svarbu stiprinti partnerystę tarp šeimos ir ugdymo institucijos, siekiant ugdymosi tęstinumo ir tėvų įtraukties į vaikų ugdymą(si).

Visose analizuotose ugdymo programose išskirti ikimokyklinio ugdymo principai. Juose nurodomi bendrieji principai, kuriais remiasi kiekviena įstaiga organizuodama ugdymo procesą. Tarp nurodytų principų akcentuotas „Tęstinumo principas“, kuris 1 ir 2 programose apibūdinamas labai panašiai: „programa orientuota į šeimoje pradėto pozityvaus vaiko ugdymosi tąsą bei dera su Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa“, o 3 programoje pabrėžiama, kad „ugdymas(is) suvokiamas kaip nesibaigiantis, nenutrūkstantis savęs ir pasaulio pažinimo procesas“. Tai leidžia įžvelgti, kad programų kūrėjai mato ne tik tęstinumą formaliajame mokymo lygmenyje, tačiau mokymosi situacijas orientuoja į mokymosi procesą, trunkantį visą gyvenimą.

Išryškinant mokėjimo mokytis tikslą 1 ir 3 programose pabrėžiama, kad būtina „iš-ugdyti mokėjimo mokytis pradmenis“. Tačiau toks įvardijimas kelia kai kurių abejonų dėl galutinio siekiamo rezultato bei tam numatomų programoje priemonių. 1 programoje „pradmenys“ apibūdinami taip: „Mokėjimas mokytis yra sudėtinė pažinimo kompetencijos dalis“, o jo sampratoje atsispindi atskiri mokėjimo mokytis ugdymui(si) būdingi požymiai („Mokėjimo mokytis gebėjimų ugdymasis suprantamas kaip vaiko poreikis sužinoti, atsakomybė už savo veiklą, pasirenkamus veikimo būdus; savo stiprybių ir trūkumų žinojimas; veiklos rezultatų apmąstymas; domėjimasis pasirenkamos veiklos galimybėmis. Mokėjimas

*mokyti – tai vaiko noras bei pasirengimas imtis naujų užduočių, gebėjimas kontroliuoti veiklos procesą bei taikyti įgytus gebėjimus įvairiuose kontekstuose“). 3 programoje nurodoma, jog mokėjimo mokyti pradmenys integruojami į pažinimo kompetenciją, tačiau jie nėra konkretinami struktūros požiūriu, o tai, manytina, apsunkina pedagogo vaikų grupės plano rengimo procesą, kuriame jis turi pats apibrėžti mokėjimo mokyti ugdymo(si) žingsnius. 2 programos kūrėjai, pasirinkę mokėjimo mokyti, integruoto į kitus gebėjimus, požiūrį, akcentuoja, jog „*mokėjimo mokyti gebėjimų ugdymasis suprantamas kaip vaiko poreikis sužinoti, atsakomybė už savo veiklą, pasirenkamų veikimo būdus; savo stiprybių ir trūkumų žinojimas; veiklos rezultatų apmąstymas; domėjimasis pasirenkamos veiklos galimybėmis. Mokėjimas mokyti – tai vaiko noras bei pasirengimas imtis naujų užduočių, gebėjimas kontroliuoti veiklos procesą bei taikyti įgytus gebėjimus įvairiuose kontekstuose“*, taip detalizuodami ir akcentuodami svarbiausius šio gebėjimo aspektus.*

Pastebėta, kad dviejose nagrinėtose programose (1 ir 3 programose) pasiekimai įtraukiami į kompetencijas: mokėjimas mokyti patenka į pažinimo kompetencijos sudėtį, o 2 programoje jis yra integruojamas į visas ugdymosi sritis. Darytina išvada, kad programų kūrėjai, nors ir suprasdami mokėjimo mokyti svarbą, renkasi skirtingus jo ugdymo(si) kelius ir būdus. Analizuojant mokymo(si) metodų modeliavimą, siekiant ugdyti(is) mokėjimo mokyti gebėjimą, pastebėta, kad 1 programoje specialių tam strategijų ir metodų nėra numatyta, joje nurodyti pasiekimo žingsniai yra analogiški Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) apibrėžtiems pasiekimams. Šioje programoje (1 programa) numatyti „Ugdymo metodai“ yra skirti visoms planuojamoms ugdymo sritims. Kiek kitokia situacija pastebėta 2 programoje, kur pabrėžiama liberalizuota pozicija pedagogams, teigiant, kad „*kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimą(si)“*. 3 programoje nurodyti metodai labiausiai siejasi su mokėjimo mokyti ugdymui(si) palankiais būdais, nors jie, kaip universalūs, ir nėra akcentuoti nagrinėjamai ugdymo sričiai. Šioje programoje (3 programa) pedagogams rekomenduojama taikyti *kritinio mąstymo metodus* (galimybė laisvai reikšti mintis; nuomonių įvairovė; aktyvus kiekvieno nario dalyvavimas; nebijojimas rizikuoti, pagarba kitokiai nuomonei); *probleminių-projektinių ugdymosi metodus* (vaikui sudaromos sąlygos pačiam stebėti, tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti, pažinti); *aktyviuosius ugdymosi metodus* (kurie skatina vaiko ugdymo(si) motyvaciją, moko atrasti savitus ugdymo(si) būdus, atskleidžia pažinimo džiaugsmą). Aptariant mokymosi priemones / išteklius visose programose pastebimas gana neapibrėžtas šios planuojamos programos dalies apibūdinimas.

Apibendrinant analizuotus ikimokyklinių įstaigų programų (*Curriculum*) dokumentus – trijų ikimokyklinių įstaigų ugdymo programas – galima teigti, kad jose pasigendama sistemingo ir vientiso mokėjimo mokyti srities projektavimo apimant visus programos struktūrinius dėmenis. Programose neįžvelgiama nuoseklios prieigos, kuri išryškintų

palankius aspektus iškeltam tikslui – vaikų mokėjimui mokytis sėkmingai ugdyti(s). Tai leidžia pastebėti ir kai kurias problemas, susijusias su mokėjimo mokytis ugdymo(si) sritimi, bei reikalauja gilesnių ir išsamesnių tyrimų, apimančių tiek mokėjimo mokytis ugdymo(si) teorinius aspektus, tiek pedagogų kompetenciją ir pasirengimą planuoti ir ugdyti vaikų mokėjimą mokytis. Atlikta ikimokyklinio ugdymo programų (*Curriculum*) analizė kelia klausimą apie jų funkcionalumą bei efektyvumą ugdant vaikų mokėjimą mokytis ir skatina poreikį imtis išsamesnių šio klausimo studijų.

Išvados ir apibendrinimas

Vaikų mokėjimo mokytis problema yra vienareikšmiškai aktuali tiek bendruoju visuomenės, tiek asmens individualios raidos vystymosi aspektais, kurie akcentuojami politiniu ir švietimo lygmenimis bei siejami su žmogaus sėkmingo gyvenimo ir veiklos perspektyva. Mokėjimas mokytis ir jo ugdymas(is) yra išskirtas jau ikimokyklinio ugdymo dokumentuose, kurie įpareigoja įstaigų bendruomenes planuoti šią ugdymo sritį ir siekti rezultatų, kurie yra apibrėžti Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo (2014) žingsniuose.

Analizuojant politinius dokumentus ir mokslinę literatūrą pastebimas sąvokų *mokymasis mokytis* ir *mokėjimas mokytis* tapatumo bei apibrėžties problemiškas. Šalia šių sąvokų taip pat vartojami gebėjimo ar kompetencijos terminai, kurie taikomi ir ugdant vaikus: mokėjimas mokytis, mokėjimo mokytis gebėjimas, mokėjimo mokytis kompetencija, mokymosi mokytis kompetencija. Ar tai neapsunkina ir nekelia sumaišties dėl aiškesnės mokėjimo mokytis sampratos bei sisteminio jos struktūros komponentų aiškesnio suvokimo? Tai taip pat siejama su atitiktimi angliškajam variantui, verčiant *mokėjimo mokytis* terminą į lietuvių kalbą. Straipsnyje laikomasi pozicijos, kad mokėjimas mokytis (angl. *learning to learn*) yra gebėjimas, kurį sudaro tokie elementai: *mokėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsivėlgiant į juos kelti tolesnį tikslą*. Ar gali ikimokyklinio amžiaus vaikai pasiekti tokį rezultatą? Šiandieniniai moksliniai tyrimai įrodė, jog tokio amžiaus vaikai yra pajėgūs mokytis ir sąmoningai bei palaipsniui suvokti tai, kaip jie mokosi ir kaip jiems lengviausia mokytis, t. y. nuosekliai ugdosi gebėjimą suprasti patį mokymosi procesą. O tai yra esminė mokėjimą mokytis atspindinti metakognicijos samprata ir esminis mokėjimo mokytis požymis bei svarbi prielaida mokėjimo mokytis gebėjimui išsiugdyti.

Ikimokyklinio ugdymo dokumentai – Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos (2015) ir Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas (2014) – yra tos gairės, kurios padeda pedagogų bendruomenėms kurti įstaigos ugdymo programas (*Curriculum*) ir projektuoti „kelia“, sudarantį galimybę pedagogui kartu su ugdytiniais keliauti siekiamo tikslo / rezultato link. Pedagogas, remdamasis įstaigos parengta ugdymo programa

(*Curriculum*), pritaiko pagrindines jos nuostatas savo grupės vaikams, taip kurdamas tokias mokymosi situacijas, kurios leistų derinti planuotas ir laisvojo ugdymo(si) idėjas siekiant sėkmingai ugdyti(s) vaikų mokėjimą mokytis.

Išanalizavus laisvai tyrėjo pasirinktas trijų ikimokyklinių įstaigų ugdymo programas (*Curriculum*) išryškėjo, kad jose, projektuojant mokėjimo mokytis ugdymo(si) sritį, pasigendama nuoseklaus ir sistemingo požiūrio bei prieigos siekiant programos tiksluose numatyto „mokėjimo mokytis pradmenų“ ar „mokėjimo mokytis, kaip pažinimo kompetencijos dalies“ ugdymo(si) rezultato, akcentuojant tam palankias priemones pagal visus *Curriculum* komponentus, kas įgalintų sėkmingai ugdyti(s) mokėjimą mokytis.

Straipsnio turinys kartu atskleidžia ir probleminius aspektus, susijusius su mokėjimo mokytis ugdymo(si) teoriniais ir praktiniais kontekstais, kurie reikalauja gilesnių tyrimų ir apibendrinimų bei išsamesnių diskusijų apie *Curriculum* rengimą ir jo kokybę apibūdinančius rodiklius.

Literatūra

- Alvestad, M. (2011). You can learn something every day! Children talk about learning in kindergarten – traces of learning cultures. *International Journal of Early Childhood*, 43(3), 291–304.
- Bailey, K. (1994). *Methods of social research*. Fourth Edition. New York: The Free Press.
- Balevičienė, S. ir Paurienė, V. (2013). Mokėjimo mokytis kompetencija: sampratos ir ugdymas. *Švietimo problemos analizė*, 16(102). Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2014/01/Mok%C4%97jimo-mokytis-kompetencija-sampratos-ir-ugdymas-2013-12.pdf>.
- Bėkšta, A. (2015). Mokymosi mokytis kompetencija strateginiuose švietimo dokumentuose. Iš *Savišvieta. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos periodinis leidinys* (p. 6–39). Vilnius. Prieiga per internetą: http://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/09/SAVISVIETA_apie-MMK_2015-1.pdf.
- Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9, 27–40.
- Candy, P. (1990). How people learning to learn. In R. M. Smith et al. (eds.), *Learning to learn across the life span* (p. 30–63). San Francisco: Jossey-Bass.
- Chernokova, T. E. (2014). Features of metacognition structure for pre-school age children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 146, 203–208.
- Chisholm, L., Fennes, H., Karsten, A. ir Reich, K. (2009). Learning to learn – a method in Aation. Literature review. *Synthesis Report*. December. Prieiga per internetą: https://www.uibk.ac.at/bgl/projects_networks/l2l/l2l-literature-review-synthesis-report.pdf.

- Crick, R. D., Stringher, C. ir Ren, K. (2014). *Learning to learn: International perspectives from theory and practice*. Routledge.
- Europos Komisija. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*, 2001. Prieiga per internetą: http://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/06/Memorandumas_2001.pdf.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 18 d. rekomendacija „Dėl bendrujų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų“. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN>.
- Fang, A. ir Cox, B. E. (1999). Emergent metacognition: A study of preschoolers' literate behaviour. *Journal of Research in Childhood Education*, 13, 175–187.
- Fisher, R. (1998). Thinking about thinking: developing metacognition in children. *Early Child Development and Care*, 141(1), 1–15. Prieiga per internetą: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0300443981410101?journalCode=gecd20>.
- Frenkel, S. (2014). Metacognitive components in learning to learn approaches. *International Journal of Psychology: A Biopsychosocial Approach*, 14, 95–112.
- Glebuviienė, V. et al. (2006). Kaip rengti įstaigos ikimokyklinio ugdymo programą. Iš *Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti*. LR ŠMM. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Visas.pdf>.
- Hille, K., Evanschitzky, P. ir Bauer, A. (2015). *3–6 metų vaiko raida. Psichologijos pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams*. Vilnius: Tyto alba.
- Hofmann, P. (2008). Learning to learn: a key-competence for all adults?! *Convergence*, 41(2), 173–181.
- Hoskins, B. ir Fredriksson, U. (2008). *Learning to learn: What is it and can it be measured?* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Prieiga per internetą: <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC46532/learning%20to%20learn%20what%20is%20it%20and%20can%20it%20be%20measured%20final.pdf>.
- Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas* (2014). Parengė O. Monkevičienė et al. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf.
- Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2015). Parengė O. Monkevičienė et al. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/konkursai/kiti_konkursai/Ikimokyklinio%20ugdymo%20metodin%C4%97s%20rekomendacijos.pdf.
- Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas* (2011). Patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK-627 (Lietuvos Respublios švietimo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. V-1009 redakcija).
- Indrašienė, V. ir Sadauskas, J. (2013). Socialinio darbo praktikos bendruomenėje organizavimas mokymosi mokyti kompetencijos ugdymo aspektu: studentų požiūris. *Socialinis darbas*, 12(2), 261–272.
- Jucevičienė, P. ir Stanikūnienė, B. (2003). The university teacher's educational competence in the context of learning paradigm. *Socialiniai mokslai*, 1, 24–29.

- Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai*. Vadovėlis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Kazlauskienė, A., Valančienė, A. ir Krasauskaitė, A. (2012). Tėvų, kaip ugdymo proceso partnerių, patirtis ugdant vaikų mokėjimo mokyti kompetencijas. *Mokytojų ugdymas*, 19(2), 31–52.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Larrotta, C., Moon, J. Y.C. ir Huang, J. (2016). Learning a new language is like Swiss cheese. *Adult Learning*, 27(4), 168–174.
- Lietuvos švietimo 2013–2022 strategija. (2013). Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745. Prieiga per internetą: http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf.
- Lukošūnienė, V. (2014). *Kvalifikaciją tobulinančių suaugusiųjų mokėjimo mokyti kompetencijos raiška ir ugdymas(is)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija (07S). Vilnius: LEU leidykla.
- Male, B. (2012). *The primary curriculum design handbook. Preparing our children for the 21st century*. Blumbury Publishing.
- Monkevičienė, O. (2015). *Šiandieniniai iššūkiai ikimokyklinio ugdymo kokybei*. Prieiga per internetą: www.sppc.lt/get_file.php?file.
- Moreno, A. ir Martín, E. (2007). The development of learning to learn in Spain. *The Curriculum Journal*, 18(20), 175–193.
- Niculescu, R. M. (2010). *Curriculum. A continuing challenge*. Prima edizione. Giugno Edizioni Junior, Italy.
- Payne, G. ir Payne, J. (2004). *Key concepts in social research*. London: Sage Publications.
- Palmer, G. (2015). Curricula in early childhood care and education. In P. T. M. Marope, Y. Kaga (eds.), *Investing against evidence the global state of early childhood care and education* (p. 249–268). UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, France.
- Peculea, L. (2016). The multidimensional approach of learning to learn competency. *Journal Plus Education*, XIV(1), p. 366–380.
- Pocevičienė, R. (2015). *Mokėjimo mokyti ir valdyti savo mokymąsi kompetencija kaip būtina suaugusiųjų mokymosi kokybės sąlyga*. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/epale/lt/content/mokėjimo-mokyti-ir-valdyti-savo-mokymasi-kompetencija-kaip-butina-suaugusiųju-mokymosi>.
- Pollard, A. et al. (2008). *Reflective teaching*. Prieiga per internetą: <http://www.freerangeproduction.com/Reflective%20Teaching.pdf>.
- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.326307?faces-redirect=true>.
- Pramling Samuelsson, I. ir Asplund Carlsson, M. (2008). The playing learning child: towards a pedagogy of early childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52(6), 623–641.

- Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa* (2014). Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Leidykla „Šviesa“. Prieiga per internetą: [https://www.smm.lt/uploads/documents/Prie%C5%A1mokyklinio%20ugdymo%20bendroji%20programa\(3\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/Prie%C5%A1mokyklinio%20ugdymo%20bendroji%20programa(3).pdf).
- Pukevičiūtė, V. (2007). Mokymosi mokyti kompetencijos ugdymo aspektu. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 19, 17–25.
- Pukevičiūtė, V. (2010). Mokinių ir studentų mokymosi mokyti paralelės. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 24, 89–100.
- Roberts, D. (2010). Learning to learn. *Adult Learning*, 21(6), 19.
- Rowson, M. (2000). Learning to learn: more than a set skill. *Studies in Higher Education*, 25(2), 225–238.
- Sim, Z. L. ir Xu, F. (2017). Learning higher-order generalizations through free play: Evidence from 2- and 3-year-old children. *Developmental Psychology*, 53(4), 642–651.
- Tarybos 2010 m. gegužės 11 d. išvados dėl kompetencijų, kuriomis prisidedama prie mokymosi visą gyvenimą ir iniciatyvos „Nauji gebėjimai naujoms darbo vietoms“ įgyvendinimo* (2010/C135/03). Prieiga per internetą: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0526\(02\)&qid=1516054026207&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0526(02)&qid=1516054026207&from=EN).
- Vidurinio ugdymo bendrosios programos*. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d., įsakymu Nr. V-269. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.393538/vAkDgLtbbG>.
- Waeytens, K., Lens, W. ir Vandenberghe, R. (2002). Learning to learn: teachers' conceptions of their supporting role. *Learning and Instruction*, 12, 305–322. Prieiga per internetą: <http://reforma.fen.uchile.cl/Papers/Learning%20to%20learn%20%20Waeytensa,%20Lens,%20Vandenberghe.pdf>.
- Watkins, C., Carnell, E., Lodge, C., Wahner, P. ir Whalley, C (2000). *Learning about learning. Resources for supporting effective learning*. London and New York: Routledge.

Concept of Learning to Learn and its Context in the Curriculum of Preschool Educational Institutions

Goda Stonkuvienė

Šiauliai University, Department of Education, 25-205 P. Višinskio St., LT-76352 Šiauliai, Lithuania,
goda.stonkuvienė@gmail.com

Summary

The article actualizes learning to learn as an important component of human activity in the lifelong learning process. The development of learning to learn is already emphasized in the

documents regulating the stage of preschool education. In the article the importance of learning to learn for further successful process of child's learning and its continuity have been substantiated, a problem-based perception of the concept of learning to learn and the components explaining learning to learn have been revealed. It has been emphasized that for the development of learning to learn the focus on this field is important as well as the designing of education in the curriculum of preschool educational institutions. The analysis of the curriculum of preschool educational institutions has revealed the situation of the development of learning to learn that highlighted that the curriculum prepared by institutions reflects a different attitude and preparation to implement the development of this field and achieve the results. It has also been noticed that the curriculum of the institutions lacks a systemic and consistent approach modelling successful development of children's learning to learn.

Keywords: *learning to learn, metacognition, pre-school education, Curriculum.*

Gauta 2018 06 11/ Received 11 06 2018
Priimta 2018 09 03 / Accepted 03 09 2018